

Pr. lect. dr. CĂTĂLIN VATAMANU

FAMILIA ÎN ISRAELUL BIBLIC

*

Premise hermeneutice

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2023

CUPRINS

Abrevieri	9
Cuvânt înainte	11
Prefață	17

I. Delimitări conceptuale privind „familia”

Introducere	44
A. „Familie” – delimitări lexicale în vocabularul limbii române	46
B. Particularitățile „familiei”, conform limbii ebraice biblice	51
1. משפחה <i>mišpaha</i> „familie”	52
2. בית <i>baith</i> „casă”	57
a. Casa de locuit – construcție reper a familiei	58
Cum arăta casa israelită?	59
Case cu destinație specială; spațiu în casă, cu destinație specifică	62
Nume de locuri și localități ce conțin cuvântul בית „casă”	63
b. Locul sfânt – „casa lui Dumnezeu”	66
Cortul sfânt este „casa lui Dumnezeu”	67
Ierusalim este „muntele casei Domnului”, pe care regele Solomona construit Templul ...	68
În Noul Testament, „casa lui Dumnezeu” (gr. <i>oikos theou</i>) este Biserica	72

c. „Casă”, în contextul antropologiei veterotestamentare	73
Trupul – locuință a sufletului, în timpul vieții	73
După moarte, sufletul omului se duce în <i>casa sufletelor, în casa veșniciei</i>	76
d. „Casa” înseamnă familia: soțul, soția, copiii, dar și familia extinsă	78
„Casa” cuiva este familia aceluia	78
„A-ți face/construi casă” înseamnă a-ți face o familie	81
Concluzii	84
<i>Addenda:</i>	
3 Regi 6: Solomon zidește Templul Domnului ...	85
Iezechiel 41: Rânduiala zidirii Templului	88
Bibliografie	91

II. Originea divină a familiei

Introducere	93
1. Cea mai înaltă creație a lui Dumnezeu, omul este așezat în Rai în demnitate împărătească	96
2. Dumnezeu a creat în om coexistența	111
3. Taina Sfintei Cununii se săvârșește în Rai	116
4. Chipul mirilor trebuie acoperit cu haina iubirii și cu vălul virtuților, iar nu cu masca păcatului	121
5. „Darul de nuntă” al lui Dumnezeu este nașterea copiilor în familie	129
6. Familia stă sub Pronia lui Dumnezeu	137
Concluzii. Ruperea legăturii cu Dumnezeu, prin Adam cel Vechi, și înnoirea Legământului prin Adam cel Nou, Hristos Domnul	144

<i>Addenda: Așezarea omului în rai. Prima familie</i>	
<i>Facerea 2, 4-25</i>	148
Bibliografie	150

III. Genealogiile biblice.

Rolul și importanța lor pentru înțelegerea vieții ca dar divin

Introducere	154
1. Știința Genealogiei și rolul ei pentru înțelegerea istoriei sfinte	156
2. Liste genealogice în Orientul Antic	160
3. Listele genealogice în Vechiul Testament	170
a. Viața omului e dar de ani din veșnicia lui Dumnezeu	171
b. Genealogia, ca apartenență de familie și neam, în „istoria” lui Dumnezeu	179
4. Împlinirea istoriei umanității în Hristos Domnul. Semnificația genealogiilor în Noul Testament	194
a. Cele două genealogii ale lui Iisus Hristos: <i>Matei 1, 1-17 și Luca 3, 23-38</i>	194
b. „Singurul Dumnezeu, Mântuitorul nostru”, Cel ce este „mai înainte de tot veacul și acum și întru toți vecii (<i>Iuda 1, 25</i>), Se naște în timp ca „Sămânță a Evei”	206
c. Duminica dinaintea Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos – reper patristic și liturgic pentru actualizarea lucrării mântuitoare a lui Dumnezeu ...	209
d. <i>Liber generationis</i> („Cartea neamurilor”) ca „Arbore al lui Iesei”	226
Concluzii	239

<i>Addenda: Genealogiile Mântuitorului Iisus Hristos:</i>	
<i>Matei 1, 1-17</i>	254
<i>Luca 3, 23-38</i>	255
Bibliografie	257
Bibliografie generală	261

CUVÂNT ÎNAINTE

Este binecunoscut cititorilor faptul că în ultima vreme s-a vorbit și s-a scris cu insistență despre familie, afirmându-se în unanimitate că aceasta se află într-o reală criză. Ba mai mult, în Biserica noastră Ortodoxă, 2020 a fost „Anul omagial al pastorației părinților și copiilor”, iar anul acesta, 2023, a fost declarat „Anul omagial al pastorației persoanelor vârstnice”, tocmai cu scopul de a se trage un semnal de alarmă, din partea Bisericii, că prin deprecierea familiei, societatea însăși va avea mult de suferit. Dacă se pleacă de la premisa că omul are o demnitate cu totul aparte în creație, atunci se subînțelege că el nu se poate realiza pe deplin decât numai în cadrul unei familii alcătuite din bărbat și femeie, așa cum a decis și lăsat Dumnezeu, chiar de la începuturile lumii, și cum trebuie să rămână cât va fi lumea. Fără familie este periclitată însăși existența lumii.

Sănătatea fizică, psihică și morală a persoanei și implicit a societății este legată direct de prosperitatea comunității conjugale și familiale. Se poate constata că demnitatea familiei nu se bucură de aceeași strălucire peste tot în lume, căci este umbrită de poligamie, de înmulțirea în proporție aproape geometrică a divorțurilor, de trăirea în concubinaj și, mult mai grav, de promovarea cu agresivitate, de către unii, a unirii împotriva firii a persoanelor de același sex sau de schimbarea sexului. La acestea se mai adaugă încă multe alte inconveniente cu o imensă

arie de răspândire, cu precădere în țările care, cel puțin formal, se consideră și se numesc creștine. Astfel, mii de adolescente necăsătorite devin mame, alte nenumărate mii recurg la avorturi, ca să nu mai vorbim de multe boli fizice și mai apoi chiar psihice transmise prin uniri trupești nelegitime și imorale. S-a constatat că femeile care în tinerețe au dus o viață imorală și au făcut avorturi, mai de vreme sau târziu cad în depresii grave. Ținând seama de aceste multe neajunsuri, la care, pe măsură ce trece timpul se adaugă și altele, găsim că a vorbi despre importanța vieții de familie nu este niciodată de prisos.

Cartea Părintelui Lector dr. Cătălin Vatamanu, cu titlul „Familia în Israelul biblic. Premise hermeneutice”, își propune nu doar să completeze ceea ce deja s-a publicat în domeniu, ci să prezinte punctul de vedere al cercetătorului textului sacru. Volumul acesta este alcătuit din trei părți, fiecare finalizându-se cu câte o concluzie, la care se adaugă o addenda cu prezentarea textelor pe care autorul își fundamentează întreg demersul. Precizez că lucrarea realizată de autor nu se suprapune cu niciuna din cele apărute până acum în spațiul ortodox românesc, fie că ne referim la cele cu caracter omiletic, fie la cele de strictă istorie biblică sau, de ce nu, chiar de exegeză. Lecturând volumul de față poți observa cu lejeritate că pregătirea biblică a autorului își spune pe deplin cuvântul. Nu ne propunem să facem referire la volumul de față ca la o lucrare de doctorat, în sensul unei prezentări pe capitole a cărții, dar se impune sublinierea că autorul pornește de la analiza filologică a termenilor biblici ce definesc familia, casa și respectiv genealogia, pe care le corelează armonios cu delimitările lexicale ale vocabularului român. Astfel, se precizează că, spre deosebire de limba română, în ebraica biblică

termenii de „familie” și „casă”, foarte adesea se suprapun. De notat, de asemenea, că poporul evreu, grație și genealogiilor de familie, este considerat a avea cele mai vechi acte de proprietate asupra teritoriilor pe care trăiesc, iar toponimele, de altfel foarte numeroase, care folosesc în componența lor substantivul „bait” (casă), devin o mărturie de necontestat a continuității vieții de familie pe întregul teritoriu revenit lor ca dar divin.

Considerăm că a fost o idee de excepție a autorului ca să însereze în text și numele unor locuri, care de altfel nu sunt deloc puține, precum și a unor localități (nu mai puțin de 52, ceea ce este enorm pentru un teritoriu atât de mic) care au în componența lor substantivul *bait* („casă” sau chiar „familie”). Acest fapt sugerează, fără nici un dubiu, pe de o parte, vocația de excepție a vechilor evrei de a consemna în scris locurile în care au trăit familiile lor din vechime, iar pe de alta, au ținut să-și pună definitiv amprenta pe apartenența la acele locuri. Cine își propune să mediteze mai temeinic asupra numelor locurilor și localităților biblice, care conțin, așa cum notează autorul, cuvântul *bait* („casă”) poate constata că ele sunt legate direct de experiențele fericite, pe care vechile familii israelite le-au avut acolo cu Dumnezeu lor, cum ar fi Bethel (Casa lui Dumnezeu; Casa curții Domnului); Casa Jurământului (căci jurământul la vechii evrei se făcea în numele Domnului); Casa harului; Casa Creatorului meu; Casa pâinii (se subînțelege că nu era vorba de vreo brutărie, ci de pâinea dată de Domnul) etc.

Vorbind despre Cortul sfânt și mai apoi despre Templu, numit și „Casa lui Dumnezeu”, autorul sugerează că apropierea Domnului de cei credincioși ai Lui poate fi asimilată comuniunii ce se realizează între membrii unei

familiei care-și găsesc adăpostul sub același acoperiș, indiferent că este vorba de cort sau casă.

Cu toate că nu afirmă explicit nici Scriptura și nici autorul, textul în sine sugerează că relația omului credincios cu Dumnezeu se realizează în etape și poate progresa până la statutul mult dorit de fiu al Lui. Pentru început, este vorba despre o relație sporadică și efemeră, ce poate fi comparată cu viețuirea într-un cort, despre care se știe că nu prea are stabilitate și nici trăinicie, fiind o locuință provizorie, specifică vieții de nomad, omului care se află mereu în deplasare, în căutare și în călătorie. Când textul sacru spune că Dumnezeu locuiește într-o casă, aidoma omului, vrea să sugereze că El nu Se mai întâlnește cu omul credincios doar sporadic, așa cum poate fi locuirea într-un cort, ci rămâne mult mai temeinic în comuniune cu el, de care nici nu ar mai vrea să se despartă vreodată. Din păcate, nu tot omul se dovedește a fi vrednic de Creatorul și Stăpânul său, și de aceea, nu întâmplător, se spune despre „Casa Domnului” că s-a umplut de slava divină (3 Rg 8, 10-11), care a apărut sub chipul unui nor, încât „nici preoții nu au putut sta la slujbă din pricina norului, pentru că slava Domnului umpluse templul Domnului” (2 Cr 5, 14). Descrierea acestei slave, percepută ca un obstacol de nedepășit de către om, fie el și o persoană consacrată, ne arată limpede că omul nu se poate apropia de Dumnezeu și nici rămâne în proximitatea prezenței Sale, decât numai dacă realizează cât de cât o asemănare cu El, adică să devină și el sfânt.

Notăm, de asemenea, că autorul mai vorbește și despre Muntele Casei Domnului, care este o prefigurare a Bisericii lui Hristos, în care cei odată intrați și deveniți fii ai săi nu pot rămâne și nici avansa spre Muntele lui Dumnezeu,

adică spre Ierusalimul cel de sus, decât numai dacă urcă și ei, asemenea lui Moise, din slavă în slavă, ca să rămână pentru veșnicie în strălucirea Slavei divine.

Mai remarcam că, așa cum este firesc pentru un creștin și un biblist consacrat, autorul explică și sensul simbolic al cortului și, respectiv, al casei, pe care Biblia însăși îl descoperă ca fiind o icoană a trupului omului. Astfel, dacă realizarea unui cort sau unei case nu se justifică decât numai dacă acestea vor fi locuite de o familie, tot astfel și trupul omului rămâne plin de viață atât timp cât este locuit de sufletul (numit *nefeș*, *neșamah* sau *ruach*) dat de Dumnezeu. Și așa cum o casă nu se zidește niciodată spre a fi locuită de o singură persoană, la fel și trupul omului nu este destinat a adăposti provizoriu doar sufletul viu, ci trebuie să fie locuit și de Duhul lui Dumnezeu, cu care trebuie să se unească, exact ca într-o familie, dar mai ales pentru a deveni treimic asemenea Creatorului său (mai exact trup, suflet și duh divin). De aceea și Apostolul Pavel se încumetă a numi trupul creștin „templu al Duhului Sfânt” (1 Co 6, 19).

Autorul insistă pe originea divină a omului. Destinat să trăiască în comuniune, în afara căreia nici nu se simte bine, omul primește de la Dumnezeu, în dar, o familie, în care să se împlinească pe sine, dar nu neapărat ca să ducă o viață mai ușoară în această lume, ci și ca să exerseze, aici pe pământ, viața de comuniune pe care o va continua în veșnicie. Așa cum spuneam la început, s-a scris foarte mult și la noi despre instituția divină a familiei, iar Patriarhia a dedicat un an întreg familiei, cu scopul nedeclarat, dar evident, de a se trage un puternic semnal de alarmă cu privire la pericolele la care este din ce în ce mai expusă

familia, într-o societate a consumului excesiv și a luxului fără precedent.

Prin demersul său investigativ privind genealogiile, autorul face o incursiune în toate etapele istoriei biblice, reliefând importanța nașterii pruncilor în familie, a teologiei proprietății ca dar divin și a mesianismului biblic, valori revelate în Sfânta Scriptură și care conduc spre realitatea covârșitoare a Întrupării Fiului lui Dumnezeu din Sfânta Fecioară Maria în Betleemul Iudeii.

În pofida faptului că s-a scris mult pe tema familiei, părintele Lector Dr. Cătălin Vatamanu realizează o lucrare inedită în domeniu, sistematizând cu multă maturitate tema de cercetare propusă, încât credem că acest volum se va constitui într-un real instrument de lucru pentru cei care doresc să-și consolideze și să aprofundeze cunoștințele biblice sau să-și perfecționeze activitatea pastoral-misionară. Nu cred că este o exagerare dacă afirmăm că lucrarea de față nu va fi prea curând depășită, dar, totodată, așteptăm să fie completată de autor cu volumele ulterioare, care vor întregi, cu siguranță, tabloul familiei în Israelul biblic.

Prof. univ. dr. pr. Petre SEMEN

PREFAȚĂ

Hermeneutica vieții este cea care ne învață că pentru a descoperi veșnicia și Împărăția cerurilor trebuie să înțelegem mai întâi ceea ce Dumnezeu ne-a lăsat aici, în timpul istoric, acest „astăzi” continuu exaltat liturgic ca taină a timpului anistoric. Tocmai asaltul materialității ar trebui să ne facă să înțelegem că nu aparținem în totalitate de ea, iar frumusețea cerului, cu lumea lui duhovnicească, să ne facă să ne dorim mai mult viețuirea aici, pe pământ, ca timp al înțelegerii rolului și al iubirii celuiilalt, ca timp de pocăință și de pregătire pentru o sfântă întălnire, într-un „cer nou și pământ nou” (*Ap* 21, 1).

Așezarea în pământul materialității noastre, a scării (e vb de materialitatea scării, așa e? A scării sprijinite pe pământ!!) ce ne ancorează de cer, face posibilă urcarea și coborârea îngerilor lui Dumnezeu (*Fc* 28, 12), ca mesageri călători continuu, sus-jos, încredințându-ne că și ascensiunile noastre sunt posibile. Însă, așa cum afirmă Andrei Pleșu, „absorbiți de țintă, tutelați de prestigiul și de seducția departelui, sfârșim prin a nu mai pricepe lucrurile care ne sunt aproape. Aproapele ne devine străin”¹.

În pilda Samaritanului milostiv, Mântuitorul răspunde întrebării unui învățător de lege, care „s-a ridicat, ispitindu-l și zicând: «Învățătorule, ce să fac ca să moștenez viața de veci?»” (*Lc* 10, 25). Hristos Domnul îi răspunde invocând două texte ale Legii mozaice, *Dt* 6, 5 și

¹ Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Ed. Humanitas, București, 2015, p. 248

Lv 19, 18: „Să iubești pe Domnul Dumnezeu tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta și din tot cugetul tău, iar pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Întrebarea celui care întotdeauna îndrăznește să privească departe, spre cerul de nescrutat al sălășluirii lui Dumnezeu, pare redundantă: „Și cine este aproapele meu?” Hristos îi răspunde simplu, printr-o pildă organizată, aparent, din imagini minimaliste, reducând totul la esențial, ce aproape că anulează afirmația filosofică, sofisticată. Coborându-l pe tânărul rabi de la *înălțimea* autorității egoiste ce se vrea, acolo „sus”, validată de Cel ce este Însuși Dumnezeu, la experiența „pământeană” a *aproapelui*, Iisus Hristos restabilește orizontul valorilor la experiențele imediate ale întâlnirilor noastre cu Dumnezeu. Mântuitorul îi reglează aceluia binoclul vederii duhovnicești, și prin el ne face pe noi toți să valorizăm *apropierea*, ca fereastră spre „Cel ce singur are nemurire și locuiește întru lumină neapropiată; pe Care nu L-a văzut nimeni dintre oameni, nici nu poate să-L vadă; a Căruia este cinstea și puterea veșnică!” (1 Tim 6, 16).

Cartea aceasta este o invitație de a valoriza și mai mult ceea ce avem aproape. Familia noastră, ca primă realitate dăruită nouă de Dumnezeu, este matricea teologică a înțelegerii apropierei și depărtării, ca Pedagogie divină.

Mai întâi, copilul care se dezvoltă în pântecul mamei are experiențe de sunete, mirosuri și gusturi, umbre și lumini, pe care le receptează ca venind dintr-o lume de dincolo, de care încă nu aparține. De altfel, *aici* are totul: securitatea fizică, hrana, joaca, alinturile, pulsul de viață de la Dumnezeu. Despre copil, chiar înainte ca el să se fi născut, înțelepții talmudiști aveau dialoguri mistice. O întrebare care i-a preocupat pe cărturari a fost următoarea:

Având în vedere că pruncul este născut cu un suflet care este considerat divin, de ce atunci este el imatur din punct de vedere moral și intelectual? În replică, aceia au explicat că embrionul este păzit de doi îngeri, care-l învață toate cunoștințele din *Torah*. Dar în momentul în care copilul este pregătit să fie născut, un înger îi lovește buza superioară, fapt care-l determină să uite tot ce a învățat înainte de naștere. Copilul, apoi, împotriva voinței sale, părăsește habitatul lui ideal și intră în această lume, cu un strigăt de protest (*Talmudul babilonian*, Niddah 30b). Dincolo de această perspectivă mistică, adevărul este că *văzul* este ultimul simț care se dezvoltă în timpul sarcinii, în timp ce *auzul* este singurul simț complet dezvoltat la naștere. Așadar, omul se naște gata să asculte, după modelul Ebedului la Isaia, pregătit pentru revelarea auriculară a Cuvântului: „Domnul Dumnezeu Mi-a dat Mie limbă de ucenic, ca să știu să grăiesc celor deznădăjduiți. În fiecare dimineață El deșteaptă, trezește urechea Mea, ca să ascult ca un ucenic. Domnul Dumnezeu Mi-a deschis urechea, dar Eu nu M-am împotrivit și nici nu M-am dat înapoi” (*Is* 50, 4-5).

Cel Care ne iubește „cu iubire veșnică” (*Ir* 31, 3), „Dumnezeu, Cel care locuiește în ceruri, va îndrepta calea voastră și îngerul Lui va merge împreună cu voi!” (*Tob* 5, 17). Nefiind vreodată rupt de experiența umanității, Însuși Dumnezeu Se apropie de umanitate în cea mai mare intimitate cu ea, Întrupându-Se la „plinirea vremii” (*Ga* 4, 4). Pregătirile și anunțările Venirii Sale în lume prin intermediul teofaniilor veterotestamentare au loc, cel mai adesea, în contexte de familie. Aceste revelații sunt pașii lui Dumnezeu în creație, până când El Însuși ajunge Să se nască Prunc într-o Sfântă Familie. Aproximarea de noi s-a

făcut în „carnea” noastră (*Flm* 2, 5), ca să înțelegem că, într-adevăr, Dumnezeu este în maximă intimitate cu noi (*Is* 7, 14).

Această experiență a locuirii lui Dumnezeu cu noi o avem, pe cale naturală, printr-o cunoaștere teleologică, prin experiența senzorială a frumosului din materie, și care aclamă spiritul liber de ea și dorul de Departe, ca simțire ontologică a sufletului, spre care omul dintru început năzuiește. Înțelepciunea populară ne vorbește în basmele românești despre valorile pe care omul trebuie să le caute și să le dobândească prin eforturile personale și prin conlucrarea cu oamenii speciali pe care îi întâlnește providențial pe calea ce conduce la viața desăvârșită.

Călătoria inițiativă spre „tinerețea fără bătrânețe și viața fără de moarte”, pe care auzirea de la „cineva” sau lectura cărții o facilitează, este trăită de tinerii de astăzi ca o experiență virtuală, într-un joc pe calculator. Astfel, obiectivul poate fi împlinit doar după ce treci diferitele nivele, într-un crescendo al gradelor de dificultate, porți care trebuie deschise după ce depășești încercările de pe drumul până la ele. Însă, atât de concentrat pe atingerea abisală a celui mai înalt nivel, tânărul eșuează și ratează întâlnirea cu aproapele, ca persoană, și imediatul istoric. Prin tehnologia informației poți deveni *designer*-ul propriei vieți – ca rețea socială –, un om în platforma conceptelor, fără să poți formula cel mai simplu enunț de empatie față de omul de lângă tine. Obişnuit cu saltul virtual, dar prea mult timp blocat în scaunul cu roțile din fața calculatorului, tânărul va uita mersul la pas al vieții și firescul experiențelor cotidiene. Între el și familie se creează un gol, ce se transformă într-o criză a distanței, ce nu va fi nicicând suficientă. „Sufocat” de apropierea fizică, dependentul – de

orice fel, pentru că aici nu a fost vorba doar despre adicția de mediul virtual – sfârșește împietrit în depărtare, într-un vid inert. Deși, ca părinte, ești față în față cu el, absența prezenței lui instalează în casă o nedorită liniște, ce ascunde un necurat zgomot.

Acestea sunt doar câteva dintre „filosofiile” de viață pe care le-am așezat ca premise pentru înțelegerea importanței vieții de familie ca experiență a proximității dintre soț și soție, părinți și copii, frați și surori, familii și rudenii, familii și vecini, colegi de serviciu și oameni pe care îi întâlnești zilnic în comunitate, câteodată cu o exactitate uimitoare. Ca să ajungem să-L cunoaștem pe Dumnezeu și să-L întâlnim avem nevoie să înțelegem mai întâi proximitatea noastră, să convertim distanța către Cer – pe care o percepem prea virtual – „în interval dinamic, în drum”, afirmă Andrei Pleșu, care adaugă: „Proximitatea nu e opusul departelui. E primul pas, pasul decisiv către el”².

Și viitorul, și prezentul sunt taine ale lui Dumnezeu manifestat în timp și fac parte din istoria mântuirii omului, începută la creație. De aceea, dacă vrem să cunoaștem ce ne va oferi viitorul trebuie să înțelegem trecutul, iar dacă discutăm despre viitorul Familiei, trebuie să ne întoarcem la fundamentul ei, care este în cuvântul lui Dumnezeu revelat în Scriptura Sfântă. Recursul la descoperirea divină în textul Vechiului Testament este absolut necesar și poate fi astăzi, și în viitor, la rândul lui, revelator. Preocupat prea mult de propriul bine, omul modern autonom și autosuficient, trebuie să fie „provocat” să descopere cheia de rezolvare a problemelor actuale sau de viitor în Scripturile cele Vechi, experiență care să conducă nu doar la un plus de știință, ci să așeze înaintea lui și o altă dimensiune

² Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, p. 250.

existențială, cea *contemplativă*, de trăire a adevărului biblic revelat.

De ce „Israelul biblic”?

Când ne referim la „Israel”, înțelegem „tot Israelul” (כָּל־יִשְׂרָאֵל), întreg poporul ales (Iș 19, 5), organizat sub conducerea, ascultarea și Legământul lui Dumnezeu cu el, în timpurile premozaice și mozaice, poporul regatului istoric unit, din timpul regilor David și Solomon, apoi al ambelor regate, Israel și Iuda, împreună, după marea scindare, poporul în exilul babilonian și în timpul celui de-al doilea Templu. În toate aceste perioade istorice, Israel a fost lipit de pământul pe care el l-a primit ca dar divin de la Cel care l-a ales, însă timpurile de pribegie și exil au fost lecția istorică a dependenței lor totale de Suliile Sfinte, de textele cuvintelor revelate de Dumnezeu și de cântările intonate în Templul din Ierusalim, „începutul bucuriei” israelitului, după cum afirmă Ps 136: „La râul Babilonului, acolo am șezut și am plâns, când ne-am adus aminte de Sion. În sălcii, în mijlocul lor, am atârnat harpele noastre. Că acolo cei ce ne-au robit pe noi ne-au cerut nouă cântare, zicând: «Cântați-ne nouă din cântările Sionului!» Cum să cântăm cântarea Domnului în pământ străin? De te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea! Să se lipească limba mea de grumazul meu, de nu-mi voi aduce aminte de tine, de nu voi pune înaintea Ierusalimului, ca început al bucuriei mele” (Ps 136, 1-6).

Așadar, ca să evităm ciocnirea ireconciliabilă a definițiilor, cheia de înțelegere a lui „Israel” este însăși literatura biblică, motiv pentru care am optat în titlu pentru sintagma „Israelul biblic”. Aceasta este acceptată în consens

general în cercetarea biblică internațională pentru a defini poporul Israel descris în textele Sfintei Scripturi, iar nu expresia „Israelul antic”, folosită îndeosebi prin prisma canoanelor moderne ale științei istoriei pentru a-l defini pe Israel, așa cum este receptat acesta în Antichitate și în izvoarele literare ale Vechiului Orient.

„Popor al Cărții” (עַם הַסֵּפֶר *am haSefer*), poporul Israel nu poate fi definit altfel decât prin raportarea la Cuvântul Divin, Care Se pronunță, de unde relația specială care există între Sursa cuvântului, istoria particulară a poporului Israel și istoria universală, a umanității întregi. Această relație se bazează pe *chemarea profetică*, experiența a Revelației în contextul Legământului (Iș 34, 27), care conduce la o apreciere aparte a limbajului prin care aceasta este enunțată³. De cuvânt, revelație și Legământ depinde însăși existența istorică a lui Israel (Nm 30, 1-3). „Legătura dintre Dumnezeu și om”, afirmă Benjamin Gross, „apare ca un *legământ prin rostire* între Dumnezeu și Israel, putere divină la care omul este invitat să participe. Revelație care continuă prin misiunea profeților evrei, a căror esențială menire nu este prezicerea viitorului, ci zicerea absolutului”⁴.

La baza construcției sociale stă existența omului din suflarea de viață a lui Dumnezeu, persoană creată pentru comuniunea comunicatoare de viață cu Cel Viu. Alegerea lui Israel dintre toate popoarele, ca semn al așezării sale

³ Pr. Lect. Dr. Cătălin VATAMANU, recenzie la Benjamin GROSS, *Aventura limbajului. Legământul rostirii în gândirea iudaică*, trad. de Horia Aramă, Ed. Hasefer, București, 2007, 402 pp., în *Studii Teologice*, 2016, nr. 4, p. 180.

⁴ Benjamin GROSS, *Aventura limbajului. Legământul rostirii în gândirea iudaică*, trad. de Horia Aramă, Ed. Hasefer, București, 2007, p. 351.

într-o stare particulară, de sfințenie în raport cu Cel Sfânt, îl scoate din constructul politic uzual și îl așază într-un construct al rostirii și al cuvântului scris, al relației dintre Dumnezeu care comunică, este auzit, ale Căruia cuvinte sunt păstrate în scris și puse în practică, precum o constituție sfântă. Cadrele minunate în care este așezată viața Israelului biblic par a-l ridica din istoria seculară, pentru care „istoria” teofanică este prioritară realității istorice. Cititorul și interpretul textului sfânt, în cadrele hermeneutice comunitar-eleziiale, are înțelegerea realităților teologice ca fundament și impuls pentru realitățile sociale, înțelege cuvântul „de-viață-făcător” al Revelației ca pre-existent spiritual concreteței istorice. Înțelegerea istoriei orizontale în dependență de istoria verticală, a prezenței catabasice a lui Dumnezeu în cea dintâi, ca factor și suport al revelației este o vocație a umanității ce întâlnește *hic et nunc* Divinul. Cerul este Cel care dă sens pământului, Veșnicia dă sens timpului. Dar această „intersecție” a istoriilor, ca o continuă Cincizecime a Duhului în creație, poate fi autoritativă pentru modernitate? Din păcate, pentru omul postmodern, care dorește să trăiască în afara vreunei autorități ce ierarhizează, această răsturnare a logicii nu va fi însă nicicând explicită!

Poporul biblic este născut *de* Cuvântul, trăiește *în* Cuvântul și devine ales *prin* puterea Cuvântului. Israel, dincolo de a fi un popor antic sau un popor istoric, el este un popor biblic! Israelul biblic este, axiomatic, dincolo de Israelul politic, etnic sau religios, cuprinzându-le pe toate acestea, dar nereducându-se sau confundându-se vreodată cu ele.

Folosind metode pur istorice, este imposibil să transferăm „realitățile” lumii științifice Israelului biblic. În plus,

„Israel” nu este doar despre istorie, și nici măcar doar despre religia sau instituțiile sale. Cititorul Scripturii Sfinte – precum și al acestei cărți – nu trebuie să știe *a priori* „ce este” Israelul, precum face savantul înainte de cunoașterea în amănunt a subiectului, ci este invitat într-o călătorie pe drumul de cuvinte al textului sfânt, o reîntoarcere acasă, în familia biblică de origine divină, de care aparține. Numele celor două regate istorice, „casa lui Iuda” și „casa lui Israel”, derivate din „casa lui David”, expresia politică a unității celor douăsprezece seminții ale familiei lui Israel, întăresc convingerea că interpretarea istoriei biblice altfel decât ca o istorie domestică, de familie, este distonantă cu realitatea, în complexitatea ei.

Fiind o lucrare despre familie, ne vom referi adeseori la ceea ce este familia în modernitate, în zilele noastre, atât ca familie israelită, cât și ca familie creștină. În aceste contexte, referirea la Israel este un recurs la ceea ce este poporul Israel în întreaga sa istorie, el fiind definit, în primul rând, prin relația sa specială cu Dumnezeu.

Motivația alegerii temei

Motivația fundamentală pentru alegerea acestei teme de cercetare este, în primul rând, personală. E greu, dacă nu poate imposibil, să-ți ierarhizezi valorile personale în viață, mai ales când acestea sunt expresii ale credinței. Familie, Biserică, educație – aceasta este triada în centrul căreia ne situăm noi împreună cu Dumnezeu. În viața nu te poți îndepărta de niciunul dintre aceste trei puncte, întrucât asta înseamnă și decalibrarea celorlalte două, moment în care sistemul piramidal al valorilor tale își pierde centru de greutate, se dezzechilibrează și se răstoarnă. Am afirmat adeseori, în contexte publice, că pentru mine